



Lausunto

18.10.2024

VN/30511/2023

Click or tap here to enter text.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Lausuntopyyntönne hallituksen esityksestä eduskunnalle työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta

Valtion työmarkkinalaitoksen lausunto

1. Nykytilanne ei ole tyydyttävä

Suomessa ei ole kaikkien sopimusosapuolien tunnustamaa työmarkkinamallia ja se on ollut omiaan aiheuttamaan neuvottelutoiminnassa vaikeasti arvioitavia tilanteita ja vaarantaa viime kädessä kaikkien sektoreiden työrauhaa. Erityisesti valtion sektorilla kysymys työrauhasta on hyvin tärkeä, koska turvallisuusviranomaisten (puolustusvoimat, poliisi ja raja) toiminta täytyy kyetä turvaamaan kaikissa olosuhteissa. Katsomme siis työmarkkinamallia, sovittelujärjestelmää ja työrauhaa erityisesti myös yhteiskuntarauhan ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta.

Työnantaja- ja palkansaajaosapuolet ovat kontrolloineet kuitenkin voimakkaasti palkankorotusten tasoa neuvottelukierroksilla. Palkankorotuskierrosten neuvottelujen aikataulutus on myös haastavaa ja muiden sektoreiden neuvottelujen eteneminen pysähtyy, jos niin sanotun yleisen linjan avaajana toimivan sektorin neuvottelut viivästyvät tai eivät johda tulokseen eli päänavaukseen. Yleisen linjan avaajana toimiva taho on myöskin vaikeassa tilanteessa, koska osa palkansaajapuolen neuvottelutahoista hakee mahdollisuuksia ylittää sen sopima yleinen linja erilaisin itselleen sopivin perustein. Tilanne paineistui ja työmarkkinoiden toimivuus vaarantui viimeisimmällä neuvottelukierroksella sovittelulautakunnan tekemän ehdotuksen takia, jossa sovittiin yleisen linjan ylittämisestä ja jonka kyseisen alan sekä työnantaja- että palkansaajapuoli hyväksyivät. Tähän perustunee myös tässä kyseessä olevan hallituksen esityksen pohjalla oleva hallitusohjelmakirjaus.

2. Kaksikantaista ratkaisua ei ole onnistuttu tekemään

Nykyinen tilanne on kokonaisuudessaan sellainen, että asialle pitää tehdä jotain. Optimaalinen ratkaisu olisi toki ollut työmarkkinaosapuolten keskenään neuvottelema malli, jonka kaikki osapuolet voisivat hyväksyä. Tällaisia neuvotteluja näkemysemme mukaan ei ole käyty lähes kymmeneen vuoteen. Ministeri Satosen pyynnöstä käytiin joulukuussa 2023 asiaa koskevia neuvotteluja, joihin myös Valtion työmarkkinalaitos osallistui. Neuvotteluja käytiin hyvässä hengessä ja niitä olisi ollut syytä ja myös edellytyksiä jatkaa. Tätä mieltä olivat käsityksemme mukaan kaikki työnantajapuolen edustajat ja myös osa palkansaajapuolen liitoista.

3. Alakohtaiset tarpeet lähtökohtina vaarantavat työmarkkinoiden toimivuuden

Neuvottelujen kariuduttua lainsäädäntötie lienee ollut ainoa mahdollisuus. Yleisen linjan syntymisen edellyttää myös yleisen linjan avaajan suojaamista, koska ilman sitä ei yleiselle linjalle löydy tekijöitä. Riski siitä, että avauksen jälkeen neuvotellut palkankorotukset ylittävät avaajan sopiman yleisen linjan, on todellinen ja se vaikuttaa myös päänavaajan neuvotteluihin. Alakohtaisia

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Valtiovarainministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 28
00023 Valtioneuvosto

Snellmaninkatu 1 A
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

kirjaamo.vm@gov.fi

tarpeita yritetään hoitaa ylittämällä kulloinenkin yleinen linja. Virkavastuulla toimiva valtakunnan-
sovittelija ja sovittelulautakunta eivät voi toimia tällaisten ehdotusten tekijöinä ilman että tehty
ratkaisu leviää muille aloille ja vaikuttaa niiden neuvotteluihin ja ratkaisuihin.

4. Yleisen linjan määrittely

Teknisesti yleistä linjaa koskeva lainvalmistelu on ollut varmasti haastavaa, koska esimerkiksi
yleisen linjan määrittely juridisesti on hyvin vaativaa ja sitä ei ole nähdäksemme tässä hallituk-
sen esityksessä edes tehty. Nähtäväksi jää, vaikuttaako lainsäädäntökirjaus kansantalouden
kokonaisedun turvaamisesta, palkanmuodostuksen ja työmarkkinoiden toimivuudesta huolehti-
minen riittävästi sovittelujärjestelmän mahdollisuuksiin vaikuttaa työtaisteluiden todennäköisyy-
teen ja rajoittaako se niiden ratkaisumahdollisuuksia.

5. Neuvotteluosapuolten sopimismahdollisuus säilyy

Jos yleinen linja määrittyy vientialojen sopimusten kustannusvaikutusten mukaan, yleinen linja
voidaan edelleen palkkauksen kehittämiseksi ylittää sopimalla osapuolten kesken. Palkankoro-
tusten kohdennus on tehtävä paikallisesti ja paikallisten neuvottelujärjestelmien sisällä, muutoin
se vaikuttaa yleiseen linjaan. Varsinkin julkisella sektorilla on yleistä, että työ- ja virkaehtosopi-
muksissa yleiskorotuksiin suunnataan valtaosa käytettävissä olevasta palkankorotusvarallisuu-
desta. Myös paikallisten erien suuntaaminen ja kohdentaminen yhdessä palkansaajajärjestöjen
kanssa on haasteellista. Julkisen sektorin palkankorotuspaineet ovat usein alan sisäisiä ja ko-
roistetun toimialakohtaisia ja sen takia kohdentamaton yleiskorotuksenomaisten korotusten teke-
minen ei johda toivottuun tulokseen. Osa palkankorotusvaroista ohjautuu ”väärin” kohteisiin ja
näin ollen toivotut vaikutukset jäävät pieniksi.

6. Sovitteluinstituution rooli tärkeää

Valtakunnansovittelija ja sovitteluinstituutio nauttivat luottamusta sekä työnantaja- että palkan-
saajapuolen taholta. Valtakunnansovittelija on saanut näkemyksemme mukaan pyytämänsä re-
surssien vahvistamisen uusilla sivutoimisilla sovittelijoilla, joiden nimittämiseen myös työmarkki-
nakeskusjärjestöjen edustajilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa.

Valtakunnansovittelija ja koko sovitteluinstituutio perustuu molempien osapuolten luottamukseen
ja myös siihen, osapuolet ovat saaneet mahdollisuuden vaikuttaa sovittelijoiden valintaan. Mo-
lempien osapuolten luottamusta on ylläpidetty myös siten, että neuvotteluosapuolet voivat pe-
rustellusti luottaa siihen, että sovittelujärjestelmästä ei ole saatavissa enempää kuin omasta
neuvottelupöydästä. Sovittelulautakunnan taannoinen hyväksytty sovittelu ehdotus horjuttaa tätä
luottamusta ja rohkaisee hakemaan enemmän kuin muut saavat eli yli yleisen linjan näiden so-
vitteluinstituutioiden kautta.

7. Sovittelulautakunnan puheenjohtajuus

Pidämme hyvänä esitettyä muutosta, että sovittelulautakunnan puheenjohtajana toimii valtakun-
nansovittelija tai sivutoiminen sovittelija. Näin turvataan sovittelutoiminnan asiantuntevuus myös
sovittelulautakunnan toiminnassa, jossa ainakin osa jäsenistä ei tunne toimintaa ja sen vaikutuk-
sia riittävästi.

8. Työmarkkinoiden toimivuudesta huolehtiminen

Hallituksen esityksessä esitetty sovittelijan tehtävä kansantalouden kokonaisedun turvaami-
sessa ja palkanmuodostuksen ja työmarkkinoiden toimivuudesta huolehtimisessa kasvattaa ala-
kohtaisen ja paikallisen sopimisen merkitystä. Työmarkkinatoimijoiden tulisi kehittää neuvottelu-
järjestelmäänsä sellaiseksi, että ongelmat voidaan ratkaista sitä kautta. Hallituksen esityksessä
alakohtaisia sisäisiä haasteita kuten työvoimapulaa ja palkanmuodostuksen ongelmia ei rat-
kaista valtakunnansovittelijan tai sovittelulautakunnan johdolla, jolloin vältetään alakohtaisiksi
tarkoitettujen ratkaisujen korotusten leviäminen kaikille aloille. Tällöin vientivetoisen työmarkki-
namallin keskeinen peruste, kotimaisen tuotannon kustannuskilpailukyky, ei vaarannu. Palkka-
kehityksen tulisi vastata tuottavuuskehitystä. Paikallisella sopimisella voidaan vastata tuotta-
vuuseroihin alojen välillä ja alojen sisällä.

Jakelu

Vastaanottajat